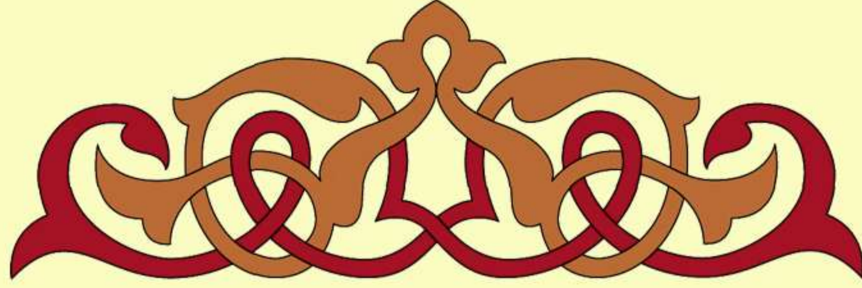
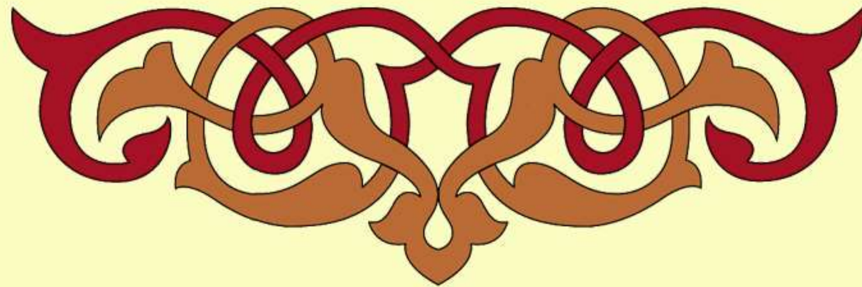

GEYİKLİ BABA'NIN RUHANİYETİNDEN İSTİ'ZAR

Niyazi Topçu

Niyazi Topçu
Avukat

Geyikli Baba'nın ruhaniyetinden isti'zar

Hilmi Ziya Ülken' in 1924 yılında eksik haliyle ilim alemine tanıttığı Geyikli Baba belgesini aslında ondan önce Ahmet Refik hem 1921 hem de 1923 yılında tam olarak yayınlamıştır. Yani belge eksik değildir. Yıllardır Ülken'in belgesini kullanan Türk tarih ve ilahiyat camiası Geyikli Baba' ya büyük bir özür borçludur.

Geyikli Baba Türbesi

"Baba meyhordur..."
İki kelimelik bu klişe cümle Osmanlı kuruluş döneminin dinî zümrelerine az çok âşina olan hemen herkesin malumudur. Zira, Osmanlı Arşivi'ndeki bir belgeye dayanılarak ortaya atılan bu talihsiz ifade Bursa'nın manevi fatihlerinden Geyikli Baba'ya adeta yapıştırılmış ve 90 yıldır ilgili-ilgisiz pek çok kişi tarafından fütursuzca kullanılmıştır. İş, Geyikli Baba adına şarap şarkıları bestelemeye hatta onu Noel Baba'nın Anadolu versiyonu olarak nitelemeye kadar varmıştır.

Bilmeyenler için konuyu kısaca özetleyelim: Osmanlı Arşivi'nde Geyikli Baba ile ilgili iki varaklık bir belge mevcuttur. Belgede Geyikli Baba hakkındaki bazı rivayetler aktarılmakta, geyiklere hükmederek savaşta kullanması, gündüz savaşıp geceleri bir ağacın içinde saklanması, padişahın gönderdiği rakı ile şarabı yağ ve bala çevirmesi, bir kor parçasını pamuğa sarıp pâdişâha göndermesi gibi kerametlerinden bahsedilmektedir. Ancak talihin cilvesi olsa gerek rakı ve şarap mevzuunun başı belgenin birinci sayfasında, sonu ikinci sayfasında anlatılmıştır. İşte bu ikinci sayfa uzun süre görmezden gelinip sadece ilk sayfayla yetinildiğinden yıllarca Geyikli Baba'ya şarapçı(!) muamelesi yapılmıştır.

GEYİKLİ BABA KİMDİR?

Hayatı hakkında pek fazla bilgimiz olmasa da asıl adının Hasan olduğu tahmin edilen Geyikli Baba, şimdiki sınırımıza 60 km. mesafede bulunan İran'ın Hoy şehrindendir. 13. yüzyıl sonlarında Anadolu'ya gelmiş, Bursa'nın fethine katılmış, hatta rivayete göre Kızılkilise denen bir yeri kendisi fethetmiş, daha sonra burada dergahını kurup irşad görevini sürdürmüş bir Türkmen dervişidir. Halen, dergahının bulunduğu Bursa'ya bağlı Babasultan köyündeki türbede medfundur.

Konumuz Geyikli Baba'nın hayatı, kişiliği, mezhebi, meşrebi vs. değildir. Biz sadece Geyikli Baba'ya yapılan itibar suikastine dikkat çekme ve hiç olmazsa bundan sonraki yayınlarda Baba'nın manevi şahsiyetine saygılı davranılmasının önünü açma niyetindeyiz. Zira, tamamen dinî yönüyle halkın teveccühüne mazhar olmuş bir şahsiyetin içkici, şarapçı, ayyaş olarak yansıtılması kabul edilemez bir durumdur.

EKSİK BELGE

Geyikli Baba'nın ismi etrafında yıllardır dolanıp duran 'meyhor' yaftasının kaynağı Hilmi Ziya Ülken'dir. Hilmi Ziya, 1924 yılında yayınladığı 'Anadolu Tarihinde Dinî Ruhiyât Müşahedeleri' başlıklı makalesinin Geyikli Baba kısmında, sonu *"Merhum Orhan Padişah 'baba meyhordur' deyu iki yük ırakı ve iki yük şarap gönderib, Baba dahi yanındaki Baba Sultan ile..."* şeklinde biten bir belge yayınlamıştır[1]. Yazar, bu vurucu cümleden sonra 'vesika burada harap olmuş devamı eksik kalmış' deyip Geyikli Baba hakkındaki başka kaynakları zikrederek bahsi kapatmıştır.

Nedendir bilinmez Geyikli Baba isminin geçtiği hemen her yazıda bu makale referans alındığı için belgenin bu hali öyle kabul görmüştür ki son yıllara kadar belgenin eksik olduğu hususunda tam bir ittifak vardır. Geyikli Baba ve müridlerinin içki içtiği, kendilerine Orhan Gazi'nin küpler dolusu şarap gönderdiği, bu konunun arşiv belgelerine dahi yansıdığı sık sık vurgulanıp 'işte kapı gibi belgesi' diye hep Hilmi Ziya'nın bu eksik yayını öne sürülmüştür.

Halbuki, sözkonusu belge eksik falan değildir... Evet, şimdi eksik olmadığı gibi Hilmi Ziya'nın makalesini yayınladığı 1924 yılında da eksik değildir... Zira, ünlü tarihçi Ahmed Refik, Tarih-i Osmanî Encümeni'nin Tasnif Komisyonunda görevli iken parça parça bulduğu bahse konu belgenin birinci sayfasını 1921 yılı Nisan ayında[2]; ikinci sayfasını yine aynı yılın Aralık ayında[3] İkdam Gazetesi'nde yayınlamıştır. Üstelik A.Refik, 1923 yılında basılan Türkiye Tarihi[4] ve 1927 yılında basılan Bizans Karşısında Türkler[5] isimli kitaplarında da belgeyi bütün halinde iki kere daha yayınlamıştır.

Hal böyleyken, yani belgenin tamamı -ikisi Hilmi Ziya'dan önce biri sonra- en az üç defa Ahmed Refik tarafından yayınlanmışken ilim erbabınca hep Hilmi Ziya'nın eksik yayını tercih edilmiş ve en yetkin kalemler tarafından bile sorgusuz sualsiz "baba meyhordur" sloganı altında hoyratça kullanılmıştır.

Gerçekte, Hilmi Ziya'nın makalesini kaleme alırken Ahmet Refik'in ilk gazete yazısından sonrakileri gör(e)mediğini varsaysak dahi en azından makaleyi yayınladıktan sonra hatayı fark etmemesi veya bizzat Ahmed Refik ya da başkaları tarafından uyarılmamış olması mümkün değildir. Ne var ki, 1974'te ölen Hilmi Ziya'nın aradan geçen 50 yıllık sürede düzeltme yaptığına dair herhangi bir kayda rastlanmamakta, belgenin eksik haline ve eksik kullanımına ölünceye kadar sessiz kaldığı anlaşılmaktadır.

ASLI OSMANLI ARŞİVİNDE

Gelinen nokta, Geyikli Baba'nın -ve hatta Kuruluş döneminde ismi geçen tüm dervişlerin- İslam anlayışını vurgulamak için belgenin özellikle bu şekilde kullanıldığını ve günümüzün moda tabiriyle bir 'algı operasyonu' yapıldığını düşündürüyor. Zira, Ahmed Refik gibi üst düzey bir tarihçinin yazıları ortada iken, ısrarla belgenin eksik halini kullanmanın ve hep buna dayalı yorumları öne çıkarmanın başka bir izahı olacağını sanmıyorum. Anlaşılan belgenin yalnız amaca matuf kısmı alınmış ve tepe tepe kullanılmış.

Halbuki, metninin defalarca yayınlanmış olması bir yana

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

BAŞBAKANLIK ARŞİVİ

BAŞBAKANLIK ARŞİVİ

1b 2b 2a 1a

Geyikli Baba Belgesi

belgenin aslı da uzun süredir incelemeye açık olup Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde ve ulaşmak isteyenin her zaman ulaşabileceği bir yerde duruyor[6]. Üstelik pek öne çıkmasa bile Ahmed Refik'ten sonra belgeyi kullanan birkaç yazar daha var. Nitekim İbrahim Hakkı Konyalı, 1951 yılında Osmanlı Arşivi'ndeki belge örneklerinden bahsettiği bir yazısına "Geyikli Baba'nın şiirlerini ve menkıbelerini ihtiva eden defterden iki yaprak" altyazısıyla bu belgenin fotoğrafını eklemiştir[7]. Ayrıca Abdülbaki Gölpınarlı Yunus Emre ve Tasavvuf isimli eserinde Geyikli Baba'yı anlatırken doğrudan Ahmed Refik'in Türkiye Tarihi (1923) kitabındaki Geyikli Baba bahsine atıf yapmıştır[8]. Daha da önemlisi Milli Kütüphane eski başkanı Müjgan Cumbur 1984 yılındaki uluslararası bir kongreye sunduğu Geyikli Baba'yı konu alan uzun bildirisinde Ahmed Refik'in 1923'te yayınladığı belgenin tam halini yeni harflerle birebir aktarmıştır[9].

SONRAKİ YAYINLAR

Ne acıdır ki, akademik camia ancak 1999 yılında belgenin farkına varabilmiş, ilk olarak Ahmet Yaşar Ocak belgeyi Kalenderiler adlı kitabının 2. baskısında (1999) kullanmıştır[10]. Ancak Hoca'nın belgeyi ekler kısmında yayınlamasına rağmen nedense kitabın içeriğindeki Geyikli Baba bahsinde hiçbir düzeltme yapmadığı, sadece dipnotta belgeye değinmekle yetindiği görülüyor[11]. Üstelik A.Y.Ocak, bu tarihten sonraki yayınlarında da aynı içeriği koruyarak yine Hilmi Ziya'nın belgesini esas almaya devam etmiş, hatta daha ağır ifadeler kullandığı kitaplarında dahi bu ifadeleri ➤

düzeltme gereği duymamış. Öte yandan Kalenderiler kitabının 2016 baskısında, 'muhafazakar tarihçilerin bunu keramet olarak yorumladıkları' şeklinde garip bir eleştiri ile konuya yaklaşmış[12]. Oysa belge içeriğine bakıldığında bunun yorum değil doğrudan belgede anlatılan bir husus olduğu açıkça görülmektedir. Kaldı ki belge bir bütündür, 'meyhor' kısmını tereddütsüz doğru kabul edip 'keramet' kısmına dudak bükmek ciddi bir çelişkidir. Ahmet Yaşar Ocak gibi bir otoriteye laf etmek haddimiz değil ama, belgenin tamamını yayınladıktan sonra en azından eksik haline dayalı ifadeleri düzeltmemenin hakkaniyetli bir yaklaşım olmadığı kanaatindeyim.

Yazımı bitirirken, daha önce bu hususu dile getiren başka yazarların da olduğunu özellikle belirtmem gerekir. Ancak, Ahmet Refik'in 1921 yılındaki gazete yazıları şimdiye kadar ortaya konulmadığından yorumların biraz güdük kaldığını ve konunun ilk kez bu boyutta ele alındığını söylemek mümkündür.

Tespitlerime göre, belgenin yanlış kullanımından bir nebze olsun bahseden ilk akademisyen Haşim Şahin'dir. Haşim Hoca, Uluslararası Türk İnanç Önderleri Kongresi' ndeki (2001) bildirisinde[13] konuya kısmen temas etmiş ama kapsamlı bir tenkit yerine yüzeysel açıklamaları yeterli görmüş. Şahin, 2007 tarihli doktora tezinde meseleyi biraz daha teferruatlı ele almış olsa da belgenin bugüne kadarki eksik ve taraflı kullanımı hususunda yine doyurucu izahat yapmamış.[14]

Akademisyenler dışında konuya ilk temas edenler Babasultan Köyü ile ilgili bir kitap hazırlayan Hüseyin Delil ve Mehmet Usta isimli araştırmacılardır. Bu yazarların, 2008 yılında basılan Babasultan Köyü adlı monografide belgenin tamamını yayınlayarak hatalı noktalara kısaca değindikleri görülüyor[15].

Akademik camia dışındaki yayınlara güzel bir örnek, Hakan Yılmaz'ın Hakikat Dergisi'ndeki (Eylül 2009) yazısıdır. Ancak, burada konu iyi özetlenmesine rağmen belgenin devamının zaten bulunduğu fark edilmeyip eksiklik başka kaynaklardan tamamlanmaya çalışılmıştır[16]. Bunun dışında arşiv uzmanı Sinan Çuluk internetteki bir blog yazısında konuyu sitemkar bir şekilde dile getirmiştir[17].

90 YILLIK HATA

Sonuç olarak, gerek akademik gerekse akademi dışı yayınların son derece cılız kaldığını, hala bu konunun gerektiği şekilde ve yeterince vurgulanmadığını söylemek zorundayız. Yapılan yayınlar sadra şifa değildir, tabiri caizse kuyuya atılan taş henüz çıkarılmamıştır. Zira, ortada 90 yıldan beri süren vahim bir hata

Orhan Gazi

İkdam, 9 Nisan 1337 (1921), Cumartesi, Sene : 28, Sayı : 8647, Sayfa : 3.

Tarihimizde Türk Şehirleri : İNÖNÜ

İnönü, Türk tarihinde büyük bir ehemmiyeti haizdir. Osmanlı Türklerinin Anadolu'da dolaştıkları ilk zafer sahaları buralardır. Âl-i Osman'ın Türk saltanatına cülus için fedakarlıklar ve kahramanlıklar gösterdikleri yerler bu topraklardır. Osman Gazi, kendisine saltanat müjdeleyen rüyayı bu yerlerde gördü. Babası Ertuğrul, Kuran-ı Kerim'e hürmet için bu beldelerin kudsî gecelerinde sabahlara kadar gözünü kırpmadı.

Buraları, Edebali'lerin, Aşık Paşa'ların, Yunus Emre'lerin, Ahi Evren'lerin, Karaca Ahmed Sultan'ların durağı, Akça Koca, Konur Alp, Aktimur ve Kara Mürsel gibi kahramanların otağıdır. Bu yeşil ovaların eflatun ufuklarında muazzam bir saltanatın sırrı vardır. Gelincikler, sarı ve mor çiçekler arasından akan sular eski kahramanlık menkıbelerini terennüm eder gider. Ertuğrul'un, Osman'ın, Orhan'ın bastığı topraklarda biten çiçekler bize sanki eski ve ulvi baharların mübarek kokularını getirir.

İnönü, şeyhler ve müridler meskenidir. Osman Gazi'nin kaynatası Edebali bu civarda otururdu. Buraları vecd ve tevekkül içinde yaşayan ahiler ve müridlerle dolu zaviyelerle müzeyyendi. Osman Gazi ekseriya Şeyh Edebali' nin ziyaretine giderdi. Hatta kızı Mal Hatun'a da bu ziyaretlerden birinde meftun olmuştu. Genç kahraman şehrin fethinden evvel bile İnönü hakimini ziyarete giderdi. Bir gün yine İnönü'nde idi, ziyafete davet edilmişti. Eskişehir hakimi bunu duydu, Harmankaya hakimi Köse Mihal'i çağırdı, ikisi beraber oldular, İnönü'nü kuşattılar. Osman Bey'in teslimini istediler. İnönü hakimi razı olmadı, hatta şaşırdı. Osman Bey meseleyi anlar anlamaz hemen İnönü'nden çıktı, kaleden dışarı fırladı, hayatına göz diken düşmanlarına öyle bir darbe vurdu ki hepsi de kaçmaktan başka çare bulamadı. Hatta Köse Mihal bu muharebede esir düştü ve nihayet İslamiyeti kabul etti[1]. Biraz sonra (689) İnönü de Karacaşehir ve Eskişehir gibi Osman Bey'in eline geçti. O zamanlar Karacahisar'a Karacaşehir derlerdi(*). İnönü oraya tabi idi[2]. İnönü'ne sonraları Sultanönü namı verildi[3].

İnönü gittikçe büyük bir ehemmiyet kazandı. En ziyade Osman Bey'in saltanat zamanlarında mamur oldu. Genç kahraman bu güzel beldeyi oğlu Orhan Gazi'ye verdi. Subaşılığına kardeşi Gündüz Bey'i tayin etti. Kalenin kumandanlığına da Aykut Alp'i muvafık gördü[4]. Hatta Hoca

1 Sahaif'ül-Ahbar, cilt 3, s.272.

(*) "Karacaşehir deyu ma'ruf olan Karacahisar tekuru ile..." Sahaif'ül-Ahbar, cilt 3, s.273, 275

2 "Karacahisar sancağı kim âna İnönü derler" (Aşıkpaşazade, s.20)

3 "Karacahisar sancağı ki Sultanönü dimekle meşhurdur" (Hoca Sadeddin, Tac'üt-Tevarih, cilt 1, s.21.

4 Tac'üt-Tevarih, cilt 1, s.21.

Sadeddin'in rivayetine göre Selçuk Sultanı Karacaşehir'in fethini müteakip davul ve bayrak gönderdiği zaman Osman Bey'e "Eskişehir'i ve İnönü'nü makarr-ı eyalet olmağ içün mukarrer" [5] kılmıştı.

İnönü daima padişah evlatları tarafından idare edildi. Orhan Gazi bile babası Osman Gazi'nin yerine geçtiği zaman İnönü sancağını oğlu Murad Gazi'ye verdi[6]. O zamanlar Bursa alınmıştı. Güzel belde Osmanlı Türklerine payitaht olmuştu. Orhan Gazi'nin kahramanları Sakarya ovalarında, Kocaeli'nde dolaşıyorlardı. Hepsi de yeni hanedanın kuvvetini te'sis için kaleden kaleye zaferden zafere koşuyorlardı. Fakat bütün bu zaferler kuvvetle beraber imanın da büyük bir tesiri vardı. Her zafer bir şeyhin veya bir babanın menkıbesiyle hitam buluyordu. Mesela Bursa'nın fethinden sonra Geyikli Baba'nın menkıbesi herkesin dilindeydi.

Aşıkpaşazade Orhan Gazi zamanından bahsederken diyor ki; "Fukaradan Aşıkpaşa'm ve Geyikli Baba ve Yunus Emre, Şeyh Tapduk Emre ve Ahi Evren ve Karaca Ahmed Sultan vardı. Bunlar Gazi Hüdavendigar zamanında öldüler ve bunların kerametleri zahir olmuş ve duaları müstecab azizlerdi" (Aşıkpaşazade Tarihi, s.199)

Orhan Gazi bu gibi zatlara hürmet ederdi. Geyikli Baba'ya ziyade muhabbeti olduğu için "Geyikli Baba üzerinde cuma mescidi yaptırdı." (Aşıkpaşazade, s.47, 198). Hatta yine Aşıkpaşazade'nin rivayetine göre "şimdiki halde üzerinde ihya olunub beş vakitte padişahın ruhuna dualar ederler, ol karyeye Geyikli Baba Tekkesi derler."

Geyikli Baba'nın bağ ve bahçesi de vardı. Bu bahçe de yine İnönü'nde idi. Bahçe hakkında Fatih Sultan Mehmed devrine ait (855) bir vakıf defterinde şu satırlar münderictir[7] :

İnönü'nde Şarapdaryeri dimekle meşhur yer ki ikiyüzelli dönüm yerdir. Kışdoğanı oğlu İsa'dan Çavuşbaşı Murad Bey yüzeli frengî florine satın alınmış mülkdür. Mevlana Mecdüddin bitisiyle mukarrer ve Geyikli Baba bağ ve bahçe bile ki Yakup Fakih bahçesidir. Rüstem Ali ve Hamza vakfıdır. Murad Hünkar nişaniyle.

Geyikli Baba'nın Orhan Gazi ile münasebetine dair muhtelif rivayetler vardı. Aşıkpaşazade'ye göre şöyle idi;

اين اوكى

İnegöl taraflarına birçok dervişler gelmişlerdi. Bunlar Ertuğrul Gazi ile beraber gelenlerdi. İçlerinde en şöhretlisi Seyyid Ebü'l Vefa Baba İlyas'dı. Koçum Seydi, Geyikli Baba hep Baba İlyas'ın müridleriydi. Bunlardan Geyikli Baba dağa çıkar, ağaçlar altında dolaşır, geyiklerle düşer kalkardı. Turgut Alp kendisini pek severdi. Birgün dervişi Orhan Gazi'ye de medheder, Organ Gazi kimin müridi olduğunu sordurur, Baba İlyas müridlerinden olduğunu anlar, "dervişi getirin" diye emreder. Geyikli Baba gelmez hatta "o da bana gelmesin" der. Orhan Gazi bu cevaba şaşırır. "Niçin gelmez veya beni niçin komaz anda varmağa" der. Geyikli Baba şu cevabı verir, "dervişler göz ehli olur gözedirler ve hatta vaktinde varırlar kim duaları makbul olur." Günler geçer bir gün Geyikli Baba bir kavak ağacı omuzlar, Bursa hisarına gelir içeri girer, kavağı dikmeye başlar. Orhan Gazi'ye haber verirler, dışarı çıkar, Orhan Gazi'yi görür görmez Geyikli Baba dua eder ve çekilir gider. Orhan Gazi de birgün Geyikli Baba'yı ziyaret eder, kendisine İnegöl havalisini hediye etmek ister. Geyikli Baba kabul etmez. "Mülk ve mal hakdır, ehline ver, biz ânın ehli değiliz" der. Orhan Gazi sorar "ehli kimdir", Geyikli Baba şu cevabı verir : "Hak teala dünya mülkünü sizin gibi hanlara ısmarladı, kulları birbiriyle musalahat görsün deyu". Orhan Gazi daha ziyade ısrar eder, o zaman Geyikli Baba şu sözleri söyler : "Şol karşıki tepecikten bericiği dervişlerin havlıcığı olsun".

Geyikli Baba ile Orhan Gazi hakkında şu rivayet de var idi :

"Kutbü'l-Arifîn Şeyh Geyiklü Baba Hoy'dan gelmişdir. Ulu geyiğe binüp gelmişdir. Geyikler kendüye musahhâr imiş. Gelib İnegöl'de mekân dutmuş. Merhûm Sultân Orhan Pâdişâh Hazretleri'nin fethinde merhûm Orhan Pâdişâh ol kıyıları fethiderken Kutbü'l-Arifîn Şeyh Geyikli Baba dahî ol cânibde üçyüz altmış kapûlı bir kilise va[r]imiş, Kızıl Kilise dimekle meşhûr imiş, ol kilisei kendüler fethetmişler. Cenk ederken bir kestane ağacı va[r]imiş. Cengi eder edermiş, ol kestaneye vardıkda ol kestane yarılıb Baba'yı saklar imiş. Kâfirler arar bulumazlar imiş. Sabah gine çıkub kâfirlerle cenk ederdi. Erenlerle bu nev'ile alınmışdır. O zamanda Hazret-i Orhan Pâdişah'a şöyle haber vermişler ki "Hoy'dan bir er gelib ulu geyiğe binüb Kızıl Kilise'yi aldı" deyû cevâb vermişler. Verdiklerinde merhûm Orhan Pâdişâh "baba meyhordur" deyû iki yük ırakî ve iki yük şarâbî gönderib, Baba dahî yanındaki Balı Sultân..." [8]

İnegöl ve civarında bu menkıbeleri herkes biliyordu. Bir taraftan Kara Mürseller ve Gazi Abdallar; hanlar, kaleler ve gönüller fethiyle uğraşırlarken diğer taraftan da yeşil ağaçlar altında, çiçekli öyükler civarında yükselen zaviyelerde bu menkıbeler hürmetle dinleniyordu. İnönü Osmanlı Türklerinin ilk zafer makarrıdır.

Ahmed Refik-Büyükada

5 Tac'üt-Tevarih, cilt 1, s.18.

6 Aşıkpaşazade Tarihi, s.38.

7 Bu defter Bab-ı Ali Evrakı arasında yeni zuhur etmiştir

8 Bu vesika Divan-ı Hümayun kağıtları ve defterleri arasından çıkmıştır. Nihayeti noksandır. İmlası aynâdır. İnce ve uzun bir kağıda yazılmıştır. Arkasında şu beytler vardır :

Gel gidelim Şirvan'a / Derman arayı cana

Derman bulunmaz imiş /Yarinden ayrılana

vardır; ilgili ilgisiz pek çok kişi bu yanlışa düşmüş ve uluorta kullanmıştır. Başta belirttiğimiz üzere işin boyutu "Kola içen Noel Baba-Rakı içen Geyikli Baba" mukayesesine ve Baba'nın adına şarap şarkıları yazmaya kadar ulaşmıştır. Artık bu konu yüzeysel ifadelerle geçiştirilemez. Genelde tüm ilim alemimiz, özelde ise tarihçi ve ilahiyatçılarımız Geyikli Baba'ya karşı vebal altındadır, büyük bir özür borçludur. Üst düzey akademisyenlerimiz üst düzey yayınlarda bunu dile getirmeli, belgenin bugüne kadarki yanlı ve yanlış kullanımını vurgulayıp tatminkar açıklama yapmalıdır. 'Bugüne kadar belgeyi eksik kullanmışız, bu da bizi yanlış sonuçlara götürmüş' diyebilmek o kadar zor olmasa gerektir.

Biz, Ahmet Refik'in 1921 yılında İkdam Gazetesi' nde yayınladığı yazıları ekte birebir aktarıyoruz. Bunlar Latin alfabesiyle ilk kez yayınlanmakta olup her iki yazı birlikte değerlendirildiğinde bizzat Ahmet Refik'in ağzından belgenin içeriği, imlası, yazılma sebebi, ilk sayfanın şaşkınlığı, ikinci sayfanın memnuniyeti gibi akla gelen tüm hususlarda yeterli bilgi edinilecek ve konu gayet net biçimde anlaşılacaktır. Dolayısıyla belge metnini burada tekrar etmeye gerek görmüyor, Ahmed Refik'in yazılarının yeterli olduğunu düşünüyoruz

Bu noktada bir hususu daha belirtmem gerekir ki, ben 'Geyikli Baba ile ilgili bilinen her şey yanlıştır, hepsi düzeltilsin' demiyorum. İşin o tarafı ayrıca tartışılır, farklı boyutlarda ele alınır. Ancak, hiç olmazsa bu belgenin eksik kullanımından kaynaklanan hatalar düzeltilsin, iyice uç noktalara varan ipe sapa gelmez yorumlar son bulsun diyorum, vesselam...

İkdam, 8 Aralık 1337 (1921), Perşembe, Sene : 29, Sayı : 8883, Sayfa : 3.

Milli Tarihimize Dâir Tedkikât :
GEYİKLİ BABA'YA DÂİR

Geyikli Baba -Baba İlyas, Kumral Abdal, Abdal Musa, Tapduk Emre, Yunus Emre gibi- milli tarihimizin en mühim simalarındandır. Orhan Bey kendisine pek ziyade hürmet ederdi. Hatta Geyikli Baba'nın sırtına bir kavak ağacı alarak Bursa'da Orhan Bey'in sarayına kadar getirip diktiği ve bu kavağın yıllarca saray bahçesini tezyin eylediği meşhurdur.

Geyikli Baba, Baba İlyas Horasanî'yle beraber Ertuğrul Gazi maiyetinde gelen Babaî'lerdendir. Menakıbı dillerde destandır. Tarihimizde de hürmetle yâd olunur. Orhan Bey kendisiyle görüşmüş, namına bir cuma mescidi ve bir tekke yaptırmıştır. Sultanönü ve Turguteli sahralarında Osman Bey'in ve Orhan Bey'in yaptığı gazalarda Geyikli Baba sair Babaîler ve Abdallarla beraber mühim hizmetlerde bulunmuştur.

Geyikli Baba'ya ait menkıbeler eski tarih kitaplarımızda muhtasaran yazılmıştır. Bu yazılanlar da ekseriyetle rivayete müsteniddir. Bu rivayetlerin kısm-ı azamı da İkinci Bayezid zamanında kaydedilmiştir.

Eski padişahlarımız vesika muhafazası hususunda o derece itina etmişler ki evrak hazinelerinde, divan defterlerinde en ufak bir kağıdın bile ziyaına meydan vermemişler. Fakat eski müverrihlerimiz ve vak'anüvislerimiz milli ananelerin, milli hayatın, içtimai ve iktisadi vesikaların Divan-ı Hümayun'dan çıkarılması lazım geldiğini bittabi bilemedikleri için yazdıkları tarihleri yalnız rivayetlere istinat ettirmişler bu mühim menba'lardan istifade etmemişlerdir.

Hazine-i Evrak Tasnif Komisyonu'nun tasnif eylediği kıymetdar kağıtlar arasında bu vesikalar şimdi birer birer meydana çıkıyor. Tanzimat ricalinin Topkapı mahzenlerinin râtıb ve karanlık mahzenlerine gömdükleri parlak mazimiz bizim için yeni ve zeval-i nâpezir bir kuvvet menba'ı olduğu anlaşıldığı günden beri bu vesikaların kıymeti de bir kat daha artıyor.

Geyikli Baba'ya dair menakıbın ilk kısmını yine İkdam sahifelerinde neşretmiştik. Bu, uzunca bir kağıt üzerine yazılıydı, aynen de şu satırları ihtiva ediyordu :

"Kutbü'l-Arifîn Şeyh Geyiklü Baba Hoy'dan gelmişdir. Ulu geyiğe binüp gelmişdir. Geyikler kendüye musahhâr imiş. Gelib İnegöl'de mekân dutmuş. Merhûm Sultân Orhan Pâdişâh Hazretleri'nin fethinde merhûm Orhan Pâdişâh ol kıyıları fethiderken Kutbü'l-Arifîn Şeyh Geyikli Baba dahî ol cânibde üçyüz altmış kapûlı bir kilise va[r]imiş, Kızıl Kilise dimekle meşhûr imiş, ol kilisei kendüler fethetmişler. Cenk ederken bir kestane ağacı va[r] imiş. Cengi eder edermiş, ol kestaneye vardıkda ol kestane yarılıb Baba'yı saklar imiş. Kâfirler arar bulumazlar imiş. Sabah gine çıkub kâfirlerle

ملی تاریخمزه دائر تدقیقات :

كیكلی بابایه دائر

cenk ederdi. Erenlerle bu nev'ile alınmışdır. O zamanda Hazret-i Orhan Pâdişah'a şöyle haber vermişler ki "Hoy'dan bir er gelib ulu geyiğe binüb Kızıl Kilise'yi aldı" deyû cevâb vermişler. Verdiklerinde merhûm Orhan Pâdişâh "baba meyhôrdur" deyû iki yük ırakî ve iki yük şarâbî gönderib, Baba dahî yanındaki Bâlım Sultân..."

Kağıdın arkasında uzun bir manzumeyle beraber şu mısralar da vardı :

Erilmez yare bîyar olmayınca
Cihanın halkı ağyar olmayınca
Hakikat alemine yol varılmaz
Külli bîzar olmayınca

Vesikanın son satırındaki *"iki yük ırakî ve iki yük şarabî"* kelimelerini okuyunca Geyikli Baba'nın hakikaten "meyhor" olduğuna inanmamak kabil değildi. Halbuki Tevarih-i Âli Osman diyor ki; *"Vulk kızı Yıldırım Han'a gelmeyince Yıldırım Han sohbet ve işret neydüğün bilmezdi. Ol zamanda şarap içmezlerdi ve şarap muhabbeti olmazdı. Osman, Orhan ve Murad Han zamanında şarap içmezlerdi"* (s.25)

Binaenaleyh şu satırlar Geyikli Baba'ya ait menkıbe ile taban tabana zıt teşkil ediyordu. Acaba hangisi doğru idi?

Geyikli Baba'ya ait menkıbenin son kısmı da ahiren meydana çıktı, bu kısım meseleyi hallettiği gibi, tarih nokta-i nazarından da mühim malumatı cami'. İkinci kağıtta aynen şu satırlar yazılı:

"cevâb verüb pâdişâh bana iki yük bal ve iki yük yağ göndermişler deyû, bir kazân getürdüb ateş yakdırıb kaynatdırub içine pirinc koyub âlâ zerde olub getüren adam nazarında ve hem ânınla biraz

zerdeden pâdişâha gönderüb ve hem altında yanık ateşden biraz kor bir panbûk içine koyub pâdişâha göndermiş. Pâdişâh ânı görüb bî-ihtiyar nazarlarına varub anlar dahî gâyibden taâm getürüb ziyâfet etmişler. Musâhabetde Baba'ya Pâdişâh Hazret, bizim dahi bir eserimüz olsun, ne dilersen vereyim, gözün bakdığı yeri vereyim demiş. Anlar dahi "benim gözüm çok yere bakdı illâ benim feth etdüceğim yeri verin" deyüb Pâdişâh Hazret dahi iki pâre kendünün fethetdiği köyü anlara vakfetmiş. Ol vakıf olan köyler mahsûlünden Baba'nın üzerinde umac şorbası bişüb âyende ve revende ve fukarâya bezl olunur. Baba bile cevâp idüb her kim baba şorbasın ister bende sâkin olsun ve her kim pilâv-ı zerde ve nefâyis isterse Tahtalı Köy'e gitdüsün. Ol zamanda Bursa'ya Tahtalı Köyü derler imiş. Ve dahi şikâr-ı hümâyununuzda buyurduğunuz Geyikli Baba'nın ve Bâlım Sultân'ın örtüsi tecdîd olub, kırk kazgân keşkek, üç dâne sığır ve üç mût un-ı yufka ve on kazgân pilav ve on koyun dahi kurbân ihyâ olmuşdur gönderdüğünüz ö[r]tüyle"

Kağıdın arkasına şu mısralar yazılmıştır :

Bir dem olur (1) al çiçekli yaz olur
Bir dem olur hazân olur güz olur
Bir dem olur ay aydan (2) gündüz olur
Bir dem kara (3) ki gece (4) olur şu gönül

Bir dem olur can kafesden boşanur
Bir dem olur neyi (5) görse üşenür
Bir dem olur alçaklara döşenür
Bir dem dağdan (6) yücâ (7) olur şu gönül

Bir dem olur şu dünyadan usanur (8)
Bir dem olur gördükleyin o sanur
Bir dem olur sırça gibi yasanur (9)
Bir dem olur ..... bu gönül

Geyikli Baba'ya ait vesikadan anlaşılıyor ki, padişahlardan biri ava gitmiş, Babaîlerden Geyikli Baba ile Bektaşilerden Balım Sultan'ın sandukalarındaki örtüleri yeniletmek istemiş, fermanları icra olunduğu gibi, kendilerine Geyikli Baba'nın kerametleri hakkında uzun uzadıya malumat verilmiş. Kağıdın arkasındaki manzum beyitlerin ince ve başka bir yazı olduğuna bakılırsa ihtimal ki bunu padişah veya vüzerasından biri yazmış. Keza vesikadan edilen istifadeden biri de Bursa'ya vaktiyle Tahtalıköy denilmesidir. Bundan başka şu da tezahür ediyor ki, milli tarihimizin ilk devirlerini faziletleri ve faaliyetleriyle tezyin eden yüksek zatlara yalnız muasırları olan Osman ve Orhan Bey'lerle Gazi Hünkar'lar değil Türklüğe meclub halifeleri de son derece hürmet ve muhabbet göstererek o zamanlarda bile onların mübeccel hatıralarını gönüllerinden çıkarmayacak derecede kadirşinas ve milli ananelere de riayetkar imişler…

Ahmed Refik-Büyükada

[Notlar]:

1) Olur
2) Aydın
3) Kara
4) Gece
5) Neyi
6) Dâğdan
7) Yüce
8) Sanır
9)Yasanır

DİPNOT

- *1 Hilmi Ziya [Ülken]; "Anadolu Tarihinde Dini Ruhiyât Müşahedeleri", Mihrab Mecmuası, İstanbul, 1 Haziran 1340 (1924), Sayı 13-14, ss.434-448. Cümlenin sonundaki Baba Sultan ibaresinin doğrusu Balım Sultan'dır.*
- *2 Ahmed Refik; "Tarihimizde Türk Şehirleri:İnönü", İkdam Gazetesi, 9 Nisan 1337 (1921), Cumartesi, Sene: 28, Sayı: 8647, s.3. Yazar, İnönü sancağını konu alan yazısında bir dönem burada sancakbeyliği yapan Orhan Gazi'den ve onun Geyikli Baba'ya hürmetinden söz açarak belgeyi yazıya dahil etmiştir. Anlaşılan Hilmi Ziya sadece bu yazıyı esas almıştır.*
- *3 Ahmed Refik; "Milli Tarihimize Dair Tedkikat:Geyikli Baba'ya Dair", İkdam Gazetesi, 8 Aralık 1337 (1921), Perşembe, Sene: 29, Sayı: 8883, s.3.*
- *4 Ahmed Refik; Türkiye Tarihi, Cilt I, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul, 1923-1342, s.349.*
- *5 Ahmed Refik; Geçmiş Asırlarda Türk Hayatı: Bizans Karşısında Türkler, Marifet Matbaası, İstanbul, 1927, s.169-171.*
- *6 Belge Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Ali Emiri Tasnifi, Musa Çelebi No: 1 kayıt numarası altında bulunmaktadır. Ancak o dönemde henüz numara verilmediğinden gerek Ahmed Refik'in yazılarında gerekse Hilmi Ziya'nın makalesinde tasnif numarası yoktur.*
- *7 İbrahim Hakkı Konyalı (Atis); "Türk Arşivi", Tarih Hazinesi, Yıl 1, Sayı 5, 15 Ocak 1951, ss.234-238.*
- *8 Abdülbâki Gölpınarlı; Yunus Emre ve Tasavvuf, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1961, s.13, 46. Ne yazık ki Gölpınarlı metinde Ahmed Refik'e atıf yapmasına rağmen dipnotta Hilmi Ziya'nın yayınını referans alıp yine belgenin eksikliğinden bahsederek oldukça çelişkili bir tutum sergilemiştir.*
- *9 Müjgan Cumbur; "Tarihden Efsaneye Geçiş: Geyikli Baba", Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler-I, [Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Kongresi Bildirileri, Konya, 26-28 Ekim 1984], Haz.Feyzi Halıcı, Güven Matbaası, Ankara, 1985, ss.385-395.*
- *10 Ahmet Yaşar Ocak; Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler, TTK.Yay., Ankara, 2.Baskı, 1999, s. 84, 248-251.*
- *11 Dipnotta, belge fotokopisinin Irene Beldiceanu'dan alındığı söylenip kendisine teşekkür edilmiş ve belgede 'Geyikli Baba'nın Kızılkilise'yi fetih menkıbesi' anlatıldığı belirtilmiş.*
- *12 "Bu belge de Türkiye muhafazakâr tarihçiliğinin bildik tevillerine konu olmaktan kurtulamamış 'şarap ve arakı' nın Orhan Gazi'nin kendini sınamak için gönderdiği kendisine malum olan Geyikli Baba'nın, kerametiyle onları yağ ve bala çevirdiği şeklinde yorumlanmıştır. Bu tevili yapanlar nedense Orhan Gazi'nin niçin Geyikli Baba'yı böyle bir sınavdan geçirmek ihtiyacını duyduğu sorusunu sormazlar." Ahmet Yaşar Ocak; Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler, Timaş Yay., İstanbul, 2016, s.142-dn.113.*
- *13 Bkz.Haşim Şahin;"Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Adı Geçen Önemli Bir Derviş: Geyikli Baba", Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi (23-28 Ekim 2001, Ankara) Bildiri Kitabı, Tüksev Yay.,Ankara, 2002, ss.787-800.*
- *14 Bkz.Haşim Şahin; "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Dinî Zümreler (1299-1402)", Marmara Ünv.TAE. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, ss.219-228.*
- *15 Bkz.Hüseyin Delil-Mehmet Usta; Tarih ve Kültürüyle Babasultan (Geyikli Baba) Köyü, Mar-Set Matbacılık, Bursa, 2008, s.23-24.*
- *16 Bkz. Hakan Yılmaz; "Geyikli Baba Hakkında İlginç Bir Vesîka ve Zamâne "Tahrifçi"lerinin Ortaya Attığı Çirkin İftirâ", Hakikat Dergisi, Yıl 16, Sayı 192, Eylül 2009, ss.42-44. Aynı yazar bir başka makalesinde de konuya kısmen değinmiştir. Bkz. Hakan Yılmaz; "Bursa Fethine Yönelik Yeni Yaklaşımlar ve Bursa'nın Gerçek Fetih Tarihi" Şehir ve Toplum, Sayı 2, Haziran 2015, ss.61-73.*
- *17 Bkz. http://sinanculuk.blogspot.com.tr/2015/06/ geyikli-babaya-dair-1-raki-ve-sarap.html*

BURSA'DAN BİR SAİT FAİK GEÇTİ

SANATIN TAM DA İÇİNDEN BİRİ

MERAKLI VE YETENEKLİ

Türkiye'nin En İyi Yerel Tarih ve Kültür Dergisi

ŞEHRENGİZ

PRUSA

www.bursasehrengiz.com YIL: 7 SAYI: 81 ARALIK 2016 FİYATI: 8₺

MUDANYA'NIN ÖNEMLİ HAZİNESİ

MYRLEIA ANTİK KENTİ

BURSA FUTBOLUNUN YAŞAYAN BELLEĞİ

OSMANGAZİ'DE TİYATRO HAYATI

ANTİK KERVAN YOLUNUN İZLERİ